

Hjernehypen setter mennesket i spill

Nevrovitenskapens ambisjon er å kolonialisere og erstatte andre fagområder. Men aktivitet i hjernen kan alene aldri fortelle noe om hva mennesker opplever eller gjør.

TEKST

Per Lorentzen

PUBLISERT 17. september 2024

EMNER

nevrobabel

nevrohype

hjernediskurs

hjerneforskning

Nevrovitenskap

Per Lorentzen (Foto: OsloMet)

I et tankevekkende innlegg i Psykologtidsskriftet 17. juni spør Rune Sømme hvordan psykologer bør forholde seg til kunstig intelligens (KI), og «ta ansvar for at intellektet ikke fremstilles underlegent i lys av ny teknologi». Han beskriver hvordan hjernen er i spill (Sømme, 2024). Jeg har verken forutsetninger eller kunnskap til å ta opp hans mange viktige problemstillinger knyttet til fremveksten av KI og hvordan psykologer bør møte denne teknologien. Mitt utgangspunkt for «nevrohype»-debatten er litt annerledes: Det er synet på mennesket, mer enn hjernen, som står på spill (Lorentzen, 2021).

Homo nevrallis

Nevrovitenskapen nærmest bombarderer oss med utsagn om hva vår menneskelige natur egentlig består i, og hva mennesket er – alt fra at «Du er din hjerne», til at «Din frie vilje er en illusjon» (Craffert, 2024; Swaab, 2014). Swaab (2014) beskriver at alt vi tenker, gjør og avstår fra å gjøre, er bestemt av hjernen, og at slik våre nyrer produserer urin, produserer hjernen sinn. Eagleman (2015) utbroderer hvordan våre tanker, drømmer, minner og opplevelser stammer fra det «underlige nevrane materialet». Han mener svaret på hvem vi er, finnes i dette materialets intrikate mønstre av elektrokjemiske impulser.

Selv om andre nevrovitere riktignok nøyer seg med å hevde at vi ikke er vår hjerne, men at vi har en hjerne, mener jeg at nevrovitenskapen har som ambisjon å kolonialisere og erstatte andre fagområder, som filosofi, psykologi, teologi og etikk. Målet synes å være å gjøre alt annet enn nevrovitenskap overflødig. Nevrovitere av typen «Vi er vår hjerne» forklarer verken på hvilke måter vi er vår hjerne, eller avklarer hva det vil si å være et menneske hvis utsagnet stemmer. De undersøker ikke hva fri vilje faktisk innebærer, hvilket sikkert fremstår som irrelevant hvis den ikke finnes. Ut fra enkle eksperimenter som inkluderer hjernen, slår de fast at den frie viljen er en illusjon vi burde oppgi (Craffert, 2024).

«A pack of neurons»

Allerede i 1994 skrev nobelprisvinneren Francis Crick, han som beskrev DNA-strukturen i genene våre, følgende i boken *The Astonishing Hypothesis*:

Du, dine gleder og sorger, dine minner og ambisjoner, din oppfatning av personlig identitet og frie vilje, er i virkeligheten ikke noe mer enn atferden til en enorm mengde nerveceller og deres molekyler. Som Lewis Carroll's Alice kunne ha sagt det: 'Du er ikke noe annet enn et knippe nevroner' ('a pack of neurones') (Crick, 1994, s. 3).

Crick har beskrevet seg selv som en «nådeløs reduksjonist». Jo lavere nivå man forklarer menneskelige foreteelser og fenomener på, jo bedre. Det molekylære nivået er det ypperste. For mange moderne nevrobiologer er mental aktivitet ikke noe annet enn hjerneprosesser – utveksling av elektriske og kjemiske impulser over cellemembraner ved hjelp av neurotransmittere. Kognitiv nevrovitenskap bør erstattes av molekylær nevrovitenskap. Mennesker, inkludert menneskelige foreteelser som bevissthet og subjektive opplevelser, er i et slikt lys verken noe annet eller noe mer enn aktiviteten til bunter av nevroner. Alt er i hjernen, og alt skjer i hjernen – og alt annet er en illusjon. Det er følgelig ikke noe poeng å forsøke å studere foreteelser som bevissthet og subjektive opplevelser som noe annet enn hjerneprosesser.

I et slikt syn burde filosofi være nevrofilosofi. Kjærlighet, sinne, smerte, moralske følelser er ifølge Churchland og Sejnowski ikke noe annet enn «software» inne i *The Computational Brain*. I virkeligheten er det hjernen som tar avgjørelser, ikke personer (Churchland & Sejnowski, 1992).

Nevrale korrelater - av hva da?

Spørsmålet er selvsagt om man kan redusere bevissthet og subjektive opplevelser til nevrale prosesser uten dermed å eliminere de fenomenene man ønsker å undersøke og forstå seg på? Det er helt trivielt å hevde at alle våre opplevelser, inkludert glede og sorg, er avhengig av nevrale prosesser, det vil si av hjerneaktivitet. Alt menneskelig har nevrale korrelater. Men dersom man mener at sorg og glede, minner og ambisjoner ikke er noe annet og noe mer enn slike prosesser, blir det meningsløst å henvise til nevrale korrelater. Hvis glede og sorg egentlig ikke finnes, hva er da disse nevrale korrelatene korrelater av?

Det er logisk å undersøke det nevrale grunnlaget for menneskelige foreteelser, slik som subjektive opplevelser, inkludert sorg og glede. Da vil det like logisk være sorgen og gleden som subjektive opplevelser som vil være utgangspunktet for å forstå hva som foregår i hjernen når vi har dem. Aktivitet i hjernen kan alene aldri fortelle oss noe om hva mennesker opplever eller gjør. Hensikten med nevrovitenskap kan jo ikke være å eliminere utgangspunktet, folks subjektive opplevelser, men å bidra til å forfine og utvide forståelsen av disse foreteelsene gjennom å trekke inn hjernen.

Morris N. Eagle skriver at vitenskapens oppgave er å forklare og bidra til å forstå fenomener og foreteelser som finnes i verden, ikke å ville transformere eller eliminere dem slik at de passer inn i en bestemt ideologi (Eagle, 2024, s. 91).

Jeg er en hjerne, altså er jeg

Jeg er sikker på at alle dem som i bøker og artikler hevder at mennesket ikke er noe annet enn «a pack of neurones», eller at motiver, intensjoner og formål ikke er noe annet enn fabrikasjoner foretatt av hjernen, forholder seg til seg selv og andre ut fra en helt annen forståelse. Dersom man kom over et menneske som virkelig betraktet ens uttrykk for sorg eller glede som ingenting annet enn fyring av nerveceller, ville man fort sagt takk for seg. En person som faktisk oppfattet ens motiver, intensjoner og antakelser som kun fabrikasjoner uten realitet, ville trolig bli sett på som smårar eller psykotisk.

Jeg mener nevrohypen fremmer et reduksjonistisk og marginalt menneskesyn. Det må vi som fagpersoner motvirke. Mennesket er i spill.

Merknad. Ingen oppgitte interessekonflikter

TEKST

Per Lorentzen

KONTAKT: perlor@oslomet.no

+ Vis referanser

- Churchland, P. S. & Sejnowski, T. J. (1992). *The Computational Brain*. A Bradford Book: MIT-Press.
- Craffert, P. F. (2024). *You Are (Not) Your Brain. Incompatible Images of Human Beings in the Neurosciences*. Phronimon. <https://doi.org/10.25159/2413-3086/14813>
- Crick, F. (1994). *The Astonishing Hypothesis. The Scientific Search for the Soul*. Charles Scribner's Sons.
- Eagle, M. N. (2024). *Subjective Experience. Its Fate in Psychology, Psychoanalysis and Philosophy of Mind*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781032686967>
- Eagleman, D. (2015). *The Brain. The Story of You*. Canongate.
- Lorentzen, P. (2021). *Hjernen og barnevernet. En kritisk drøfting*. Universitetsforlaget.
- Sømme, R. (2024, 17. juni). *Hjernen er i spill*. Tidsskrift for Norsk psykologforening. <https://psykologtidsskriftet.no/debatt/2024/06/hjernen-er-i-spill>
- Swaab, D. F. (2014). *We Are Our Brains. From the Womb to Alzheimer's*. Penguin books.